

Kronofogdemyndighetens ansvar för felaktiga uppgifter vid exekutiv försäljning

*Smyckets vikt**

STINA BRATT

1. Inledning

Statens möjligheter till utmätning och tvångsvis försäljning av egendom kan ses som en nödvändig del i en rättsstat för att säkerställa borgenärers rätt till betalning från gäldenärer som kanske inte vill, men åtminstone kan (som ägare av viss egendom), betala sina skulder. Vid försäljningen utgör staten – genom Kronofogdemyndigheten (KFM) – en förmedlare av ett särskilt slag. Vid exekutiv försäljning av egendom kan fråga därför uppkomma om statens ansvar för fel i den sålda egendomen. Eftersom försäljningen sker inom ramen för myndighetsutövning, får överlåtelsen en offentligrättslig karaktär. I rättsfallet *Smyckets vikt* NJA 2023 s. 373 har HD kommit med klargöranden kring statens skadeståndsansvar för felaktiga uppgifter vid sådan försäljning. Ur ett allmänt skadeståndsrättsligt perspektiv innehåller domen få nyheter. Från den exekutionsrättsliga specialregleringens horisont är emellertid domen ett välkommet klargörande av myndighetsansvaret i en specialreglerad – och i skadeståndshänseende till synes oreglerad – försäljningssituation. Domen klargör också att det finns flera tänkbara vägar framåt för en skadelidande i dessa situationer. Eftersom det rör sig om en typ av försäljningssituation som är frekvent förekommande kan domen också antas vara av stor betydelse i praktiken.

* Tidigare publicerad i Juridisk Tidskrift 2023–24 nr 4. Denna text har genomgått vetenskaplig expertgranskning (peer review).

2. Bakgrund och underinstanserna

Ett guldsmycke såldes genom exekutiv försäljning på offentlig auktion. Smycket bestod av en halskedja med hänge i 18 karat vitguld. På hängets kanter fanns 106 små briljantslipade diamanter. Inför försäljningen lät KFM värdera smycket hos en utomstående värderare som uppgav att kedjan vägde ca 27 gram och hänget ca 47 gram. Enligt värderingsintyget uppgick smyckets marknadsvärde till 40 000 kr. I KFM:s kungörelse om auktionen återgavs uppgifterna om smyckets vikt från värderingsintyget. Intyget fanns bifogat kungörelsen. Vidare angavs att alla objekt såldes i befintligt skick, samt påtalades att köparen hade en undersökningsplikt vid visning och att inga garantier lämnades för funktion, ursprung, äkthet eller kvalitet. Kungörelsen innehöll även en hänvisning till myndighetens rättsliga information, där det i sin tur upplystes om att KFM ansvarade för att information som lämnats vid försäljningen var korrekt. En antikhandel, senare kärande i målet, vann budgivningen med högsta bud om 26 000 kr. Efter köpet framkom att viktuppgiften i värderingsintyget var felaktig och att det i själva verket inte var hänget utan hela smycket inklusive kedja som vägde ca 47 gram. Värderaren utfärdade ett nytt intyg med korrekta uppgifter om smyckets vikt. Marknadsvärdet ansågs dock oförändrat. Antikhandeln, dvs. köparen, nöjde sig emellertid inte med detta utan krävde ersättning av KFM för den skada man ansåg sig ha lidit på grund av den felaktigt angivna vikten.

I tingsrätten gjorde köparen gällande att den felaktiga uppgiften om smyckets vikt hade utgjort fel eller försummelse vid myndighetsutövning, vilket orsakat en skada för köparen beräknad på ett visst sätt, till ett belopp om 9 500 kr. Enligt köparen var KFM ansvarig för den felaktiga uppgiften även om felet kunde tillskrivas den värderare som myndigheten anlitat. Därtill hade den rättsliga informationen inneburit att myndigheten uttryckligen hade tagit på sig ansvaret för felaktiga uppgifter vid försäljningen.¹ KFM invände bl.a. att myndigheten inte kunde hållas ansvarig för värderarens misstag samt att om skadeberäkningen skulle göras utifrån viktskillnaden så var smyckets marknadsvärde, med den verkliga vikten, ca 25 500 kr. Om myndigheten skulle anses vara skadeståndsskyldig vitsordades därför ett belopp om 500 kr som skäligt i och för sig.² Tingsrätten biföll talan och köparen fick skadestånd uppgående till det yrkade beloppet, vilket beräknades utifrån viktskillnaden mellan den felaktiga och korrekta vikten, ca

¹ HD, p. 8.

² HD, p. 9.

9 500 kr. Hovrätten avslag käromålet med motiveringen att KFM inte hade agerat genom fel eller försummelse.

3. Högsta domstolen

I sedvanlig ordning inledde HD med en beskrivning av omständigheterna i målet.³ HD gav därefter en översikt över regleringen av förfarandet vid försäljning på exekutiv auktion. Därefter redogjorde HD för myndighetens skadeståndsansvar vid sådan försäljning, närmare om oaktsamhetsbedömningen samt relevansen av att uppgifterna härrör från någon som myndigheten anlitat. Härvid konstaterade HD att culpabedömningen ska utgöra en objektiv culpabedömning.⁴ En sådan objektiv bedömning innebär enligt HD att enskilda personers insikter och ageranden inte är avgörande för frågan om myndigheten ska anses vållande. Vid myndighetsansvar, liksom vid principalansvar, gäller att ansvar föreligger även om en enskild tjänsteman inte kan pekats ut som ansvarig, dvs. både anonyma och kumulerade fel är skadeståndsgrundande.

HD fortsatte därefter med att uttala att det avgörande är vad den enskilde har rätt att förvänta sig av en verksamhet av det aktuella slaget. Härvid uttalades att det är resultatet av myndighetens handlande, och inte orsakerna till detta, som är av betydelse.⁵ Inriktningen på resultatet av myndighetens handlande kan förklaras med att den skadelidande inte ska behöva visa vad myndighetens fel har berott på, t.ex. bristande instruktioner och kontroll, enskilda tjänstemäns slarv eller liknande omständigheter. Därefter uttalade HD att det vid culpabedömningen är en naturlig utgångspunkt att ”se till de normer som gäller för den aktuella verksamheten”, vilket exempelvis kan avse att författningsföreskrifter har åsidosatts samt att det också är av betydelse vilka krav som kan ställas på myndigheten med hänsyn till ”arten och ändamålet med verksamheten”.⁶

I rättsfallet klargjorde HD också vilket ansvar myndigheten har för uppgifter som härrör från någon som myndigheten anlitat. I ett tidigare rättsfall

³ HD, p. 1–5.

⁴ HD, p. 17.

⁵ HD, p. 18, här hänvisade HD även till *Handlingarna hos Försäkringskassan* NJA 2013 s. 1210. I det rättsfallet hade Försäkringskassans underlåtenhet att fullgöra sin service-skyldighet med anledning av ingivna handlingar haft ett så nära samband med ett redan pågående ärende att det varit fråga om fel eller försummelse vid myndighetsutövning.

⁶ HD, p. 19.

har HD konstaterat att ansvarsbedömningen i 3:2 SkL ska utgå ifrån vad man från enskildas sida kan kräva av verksamheten. Härvid saknar det betydelse om uppgiften härrör från en *annan myndighet*.⁷ Det aktuella rättsfallet innebär en utvidgning av den krets personer vars uppgifter kan ligga myndigheten till last, genom att även utomstående anlidade personers information tillräknas myndigheten. Detsamma gäller antagligen beträffande informationsansvaret i 3:3 SkL.⁸ Det gäller möjligen också beträffande det i praxis utvecklade tillitsansvaret för privata rättssubjekt.⁹ KFM kan antagligen, liksom andra aktörer, friskriva sig från uppgifter från tredje part. Köparen får då – i den utsträckning detta är möjligt – kräva värderingsföretaget på ersättning för felaktiga uppgifter enligt de principer om tillitsansvar som utvecklats i rättspraxis.¹⁰

HD uttalade även att det i ansvarsbedömningen också har betydelse att exekutiv försäljning utgör en masshantering hos KFM. Eftersom det förhåller sig på det sättet kan inte förväntas att myndigheten vidtar omfattande kontroller rörande varje föremål och dess skick, även om viss undersökningskyldighet föreligger.¹¹ Om emellertid KFM anlitar någon som bistår KFM med faktauppgifter, så anses myndigheten ansvara för dessa uppgifter även om de härrör från någon annan.

HD konstaterade vidare att den felaktiga uppgiftens art är avgörande för ansvaret. HD anförde i det avseendet att regleringen i 19 § KöpL utgör en rättslig standard vid försäljning av varor i ”befintligt skick”. Det som talade emot en tillämpning av denna standard i det aktuella fallet var emellertid de särdrag som gäller för exekutiv försäljning samt att KFM har en annan roll än säljare vid försäljningen.¹² HD uttalade dock att det vid sakuppgifter som är enkla och lätta att kontrollera och som antas ha betydelse för köparen, finns anledning att se likartat på KFM:s ansvar.¹³

⁷ Se *Kronofogdemyndighetens fastighetsbeskrivning* NJA 1987 s. 954.

⁸ Se *Kommunens oriktiga upplysning* NJA 2017 s. 824, där en kommun ansågs ansvarig för felaktiga uppgifter som kommunen fått från länsstyrelsen.

⁹ Se *Gamla vägen* NJA 2019 s. 94. En bostadsrättsförening ansågs skyldig att ersätta en förvärvare av en bostadsrätt för skada som orsakats genom att föreningen lämnat felaktiga uppgifter om pantsättning i ett utdrag ur lägenhetsförteckningen. I rättsfallet uttalade HD att ett ansvar för självständiga uppdragstagare kan föreligga om det i lag har angetts att ett visst rättssubjekt ansvarar för en viss uppgift som typiskt sett är av stor betydelse för tredje man, t.ex. avseende en bostadsrättsförenings ansvar för förteckningar och utdrag.

¹⁰ Jfr *Kone* NJA 1987 s. 692 och *Gamla vägen* NJA 2019 s. 94.

¹¹ HD, p. 21.

¹² HD, p. 27.

¹³ HD, p. 28.

I bedömningen i det aktuella fallet konstaterade HD att uppgiften om smyckets vikt i värderingsintyget och i KFM:s kungörelse var felaktig. Uppgiften härrörde från en av myndigheten anlitad värderare och det var inte fråga om en sådan uppgift rörande funktion, ursprung, kvalitet eller äkthet som myndigheten hade angett att den inte lämnade garantier för.¹⁴ Myndigheten tog inte heller avstånd från viktuppgiften på något annat sätt, utan tvärtom bidrog den rättsliga informationen till intrycket att myndigheten skulle ansvara för att viktuppgiften var korrekt.¹⁵ Därför ansågs myndigheten ansvara för informationen trots att den härrörde från värderaren.¹⁶ Uppgiften om smyckets vikt ansågs vidare vara en enkel och lättkontrollerad sakuppgift som kunde antas ha betydelse för köparen helt oberoende av värderarens bedömning av smyckets marknadsvärde. Uppgiften var felaktig och avvikelser kunde enligt HD inte anses som så liten att den var betydelselös. Uppgiftslämnandet ansågs därför utgöra fel eller försummelse vid myndighetsutövning enligt 3:2 1 p. SkL.¹⁷

Käranden hade begärt ersättning om ca 9 500 kr. HD ansåg emellertid att käranden inte hade bevisat att skadan uppgick till det begärda beloppet, eftersom någon bevisning om värdet på smycket i felaktigt skick inte hade lagts fram. Istället hade käranden baserat sitt anspråk på en beräkning som utgick ifrån vad bolaget betalade för smycket, omräknat i pris per gram. HD anförde i anslutning till detta att det särskilt med beaktande av att smycket bestått av olika sorters material, både guld och diamanter, inte gick att dra slutsatsen att köparen lidit den påstådda skadan. Omständigheterna ansågs inte heller vara sådana att RB 35:5 skulle kunna tillämpas. Istället bestämdes skadeståndet till det av KFM vitsordade beloppet 500 kr.¹⁸

Ett JustR var skiljaktigt beträffande ansvarsbedömningen, och ansåg att KFM skulle ha ett strikt ansvar för uppgiftens riktighet. Så ansågs vara fallet eftersom KFM i försäljningsvillkoren angett ”vi ansvarar för att information som vi lämnar vid försäljningen är korrekt”. Ansvaret skulle enligt den skiljaktiga meningen därför baseras på allmänna obligationsrättsliga principer om ansvar grundad på särskild utfästelse eller garanti.

¹⁴ HD, p. 29.

¹⁵ HD, p. 30.

¹⁶ HD, p. 31.

¹⁷ HD, p. 32.

¹⁸ HD, p. 33–34.

4. Analys

4.1 Ansvarsproblem vid exekutiv försäljning

Frågan om KFM:s skadeståndsansvar i samband med exekutiv försäljning av egendom aktualiserar en tillämpning av olika regelverk med skilda bakomliggande målsättningar. En grundläggande frågeställning är om den exekutionsrättsliga kontexten influerar den skadeståndsrättsliga bedömningen, dvs. om myndighetsansvaret i dessa situationer kan uppfattas som särreglerat. I 14 kap. UB finns vissa bestämmelser om ansvaret vid rättsliga fel i den sålda egendomen. Bestämmelser om faktiska fel saknas. Därmed uppkommer fråga om hur ansvaret för sådana fel ska bedömas och vilka regler som blir tillämpliga.¹⁹ Vid felaktigheter i samband med exekutiv försäljning skulle ett flertal olika rättssubjekt kunna bli ansvariga, bl.a. utmätningsgäldenären, utmätningsborgenären, staten eller andra som i olika egenskaper är inblandade i försäljningsprocessen.²⁰ Rättsfallet klargör enbart frågan om KFM:s skadeståndsansvar för felaktig information, och det är fortfarande osäkert vilka andra rättssubjekt som kan ha ett ansvar för felaktigheter och om det är möjligt att göra gällande kontraktsrättsliga påföljder gentemot myndighet t.ex. hävning av ett avtal om köp av egendom på exekutiv auktion.²¹

En utgångspunkt är att det vid försäljning på exekutiv auktion finns ett behov av att kunna begränsa statens ansvar för fel i sålda varor. Det finns flera bakomliggande skäl till detta. En tänkbar förklaring är att försäljningen inte i första hand genererar intäkter till staten utan utgör ett led i statens tvångsvisa försäljning av egendom för att indriva skulder till förmån för utmätningsborgenären eller -borgenärerna, även om staten kan vara en av dessa. Dessutom kan viss ersättning tillkomma gäldenären, eller ägaren. Vidare finns det ett intresse av att hålla nere transaktionskostnaderna för denna typ av försäljningar. Därtill har staten, genom KFM, sällan möjligheter att ikläda sig ett långtgående ansvar med tanke på hur mångfacetterad försäljningsverksamheten är. Det är helt enkelt en fråga om riskallokering som baseras på vem

¹⁹ Jfr HD, p. 13.

²⁰ Jfr Håstad, T., Ansvaret för köprättsliga fel vid exekutiv försäljning, underhandsförsäljning i konkurs eller pantrealisation, De lege 1996, Rättsvetenskapliga studier tillägnade Carl Hemström – av professorskolleger i Uppsala, Uppsala 1996, s. 93.

²¹ Se med hänvisning till uttalandena i förarbetena till UB, Walin, G., Gregow, T., Millqvist, G. & Persson, A. H., Utsökningsbalken – En kommentar (7 dec 2023, Version 6, JUNO), kommentaren till 14 kap. angående att köparen enbart under särskilda förutsättningar kan åberopa faktiska fel, t.ex. om egendomen inte motsvarade den beteckning under vilken den har bjudits ut.

som har enklast att bära kostnaden i kombination med att minska de statliga kostnaderna för själva förfarandet.

Utifrån ett ekonomiskt perspektiv borde det vara viktigt att erhålla ett högt pris för dessa varor, eftersom det täcker den skuld som föreligger gentemot utmätningsborgenären.²² Dessutom vill man inte riskera att utmätning och tvångsvis försäljning medför en värdeminskning i sig, eftersom det skulle innebära en försämrad tillit till tvångsvis försäljning som sätt att indriva skulder. Om risken för felaktigheter i egendomen, t.ex. att utmätningsgäldenären inte är rättmätig ägare eller att egendomen inte kan användas på det av köparen avsedda sättet, bärs av köparen, får man dock räkna med att denna riskfördelning är prispåverkande. Köparen vill därför betala ett lägre pris för denna högre risk.

Vid felaktigheter i samband med myndighetsutövning uppkommer frågan om i vilken utsträckning civilrättsliga regler kan göras gällande gentemot staten och i så fall vilka sådana regler som kan tillämpas.²³ HD har t.ex. uttalat att ansvaret vid dröjsmål med handläggning inte medför en rätt till ränta enligt räntelagen vid dröjsmål med utbetalning till en borgenär, utan istället kan skadeståndsskyldighet uppkomma.²⁴ I andra sammanhang har HD ansett det möjligt att tillämpa kontraktsrättsliga principer om bl.a. prisavdrag även vid offentligt tillhandahållna tjänster.²⁵

²² Jfr 9:4 UB som bl.a. anger att ett bud inte får godtas om det är sannolikt att en avsevärt högre köpeskilling kan uppnås och 9:8 UB om att försäljning bör ske under hand om det är sannolikt att högre köpeskilling då kan uppnås. Se vidare Walin, G., Gregow, T., Millqvist, G. & Persson, A. H., Utsökningsbalken – En kommentar (7 dec 2023, Version 6, JUNO), kommentarerna till 9 kap. 4 § och 9 kap. 8 §.

²³ Se allmänt om tillämpningen av kontraktsregler vid offentliga tjänster, Bengtsson, B., Offentliga tjänster i civilrättsligt perspektiv, Stockholm 2013, s. 39 ff.

²⁴ Se *Kronofogdemyndighetens sena utbetalningar* NJA 2022 s. 105. Om dröjsmål vid handläggning av ett ärende medför en kränkning av den enskildes grundläggande fri och rättigheter, kan ansvaret baseras på både 3:2 SkL och 3:4 SkL. Även i dessa fall är det antagligen mer närliggande att tillämpa 3:2 SkL om skadan uppkommer i samband med myndighetsutövning, jfr *Finanschefen på ICS* NJA 2005 s. 462.

²⁵ Möjligheten att tillämpa avtalsrättsliga regler vid offentliga organs tillhandahållande av tjänster framgår t.ex. i NJA 2008 s. 642 och *Högskolan och prisavdraget* NJA 2018 s. 266. Härvid aktualiseras frågor om vilka påföljder som kan göras gällande, t.ex. skulle påföljderna prisavdrag och hävning kunna vara aktuella i motsvarande fall. En närliggande fråga är också i vilken utsträckning konsumentköplagen (2022:260) (KKL) är tillämplig på denna typ av förmedlingsköp. Enligt 1:4 KKL gäller lagen även om köpet förmedlas av en näringsidkare. I *Smyckets vikt* var köparen inte konsument, varför lagen inte hade varit tillämplig redan på den grunden.

I det aktuella målet behandlades frågan som en skadeståndsfråga, vilket avsåg ansvaret vid myndighetsutövning. Frågan i målet var om det utgjort fel eller försummelse enligt 3:2 1 p. SkL att KFM lämnat felaktig uppgift om vikten på ett smycke som var till försäljning på exekutiv auktion.²⁶ I domen behandlas emellertid inte enbart den rättsliga bedömningen av rekvisitet fel eller försummelse i nämnda paragraf; den inrymmer klagöranden även i andra avseenden ifråga om myndighets skadeståndsansvar samt överväganden kring ansvarets närmare utformning som kopplar till flera centrala skadeståndsrättsliga teman.

Det finns sedan tidigare omfattande rättspraxis och litteratur som behandlar allmänna aspekter av statens skadeståndsansvar.²⁷ Det allmännas skadeståndsansvar har under senare år vuxit till ett omfattande rättsområde, inte minst mot bakgrund av nya regler om statens ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter samt skadestånd enligt EU-rätten.²⁸ I efterföljande avsnitt behandlas bl.a. att skadeståndsansvaret enligt 3:2 SkL enbart är en av flera tänkbara ansvarsgrunder (se mer nedan under avsnitt 4.2). Förutom den särpräglade situationen vid exekutiv försäljning avsåg den skadeståndsgrundande åtgärden tillhandahållandet av felaktig information.²⁹ Även informationsansvaret är ett betydande skadeståndsrättsligt tema (se avsnitt 4.3). Ansvaret vid exekutiv försäljning skulle enligt HD:s uttalanden i det aktuella avgörandet principiellt sett uppfattas vara av annat slag än det köprättsliga ansvaret. Icke desto mindre ansågs köprätten ha betydelse för att fastställa en aktsamhetsstandard för myndigheten framför allt avseende egendom som säljs

²⁶ HD, p. 1.

²⁷ Se vidare med hänvisningar till rättspraxis, Bengtsson, B., & Strömbäck, E., Skadeståndslagen (5 juni 2023, version 8, JUNO), kommentaren till 3:2, avsnitt 3:2.1., Hellner, J., & Radetzki, M., Skadeståndsrätt, Stockholm 2023, s. 419 ff. Se även allmänt Bengtsson, B., Skadestånd vid myndighetsutövning I, 1976, Bengtsson, B., Skadestånd vid myndighetsutövning II, 1978, Bengtsson, B., Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen, Stockholm 1996, Bengtsson, B., Offentliga tjänster i civilrättsligt perspektiv, Stockholm 2013, Wistrand, K., Statens utomobligatoriska skadeståndsansvar — några utvecklingslinjer, SvJT 2019 s. 103 ff., och angående norsk rätt Hagström, V., Offentligrettslig erstatningsansvar: studier i speciell og alminnelig erstatningsrett, Oslo 1987 samt Hagström, Viggo & Stenvik, A., Erstatningsrett, Oslo 2019, särskilt s. 154–156 och 278 ff.

²⁸ Se 3:4 SkL. Se även t.ex. Stenlund, K., Rättighetsargumentet i skadeståndsrätten, Uppsala 2021 och Bernitz, U., Skadeståndsansvar enligt unionsrätten, JT 2020–21 s. 813 ff.

²⁹ Det allmänna kan också ha ett ansvar enligt särskild lagstiftning, i sammanhanget kan t.ex. nämnas ansvaret enligt lagen om offentlig upphandling, se vidare t.ex. Hellner, J., & Radetzki, M., Skadeståndsrätt, Stockholm 2023, s. 453 ff. och Morawetz, F., Avbrutna upphandlingar. Ansvar i gränslandet mellan privat och offentlig rätt, Lund 2019, särskilt s. 137 ff.

i ”befintligt skick” (se avsnitt 4.4). Rättsfallet tyder på en betydande konvergens avseende ansvarsbedömningen, dvs. att den köprättsliga och offentlig-rättsliga regleringen baseras på likartade argument till stöd för ett ansvar.³⁰

4.2 Ansvarsnivåer och ansvarsgrunder vid myndighetsansvar

Rättsfallet aktualiserar frågor om olika ansvarsnivåer och ansvarsgrunder vid statens skadeståndsansvar. Ansvarsgrunden avser vilka omständigheter som måste föreligga för att skadeståndsskyldighet ska uppkomma. Ansvarsnivån avser en gradindelade beskrivning av olika ansvarsgrunder.³¹ De vanligast förekommande indelningsgrunderna (ansvarsnivåer) är culpaansvar respektive strikt ansvar.³²

En särskild variant av culpaansvaret är s.k. presumtionsansvar. Ett presumtionsansvar avser vanligtvis en bevispresumtion, vilket brukar uttryckas som att bevisbördan för vårdslösheten är omvänd.³³ Bevispresumtionen innebär att den påstått skadevällande parten ska bevisa omständigheter som medför att denne inte varit vårdslös. Om händelseförloppet som leder fram till skadan är klarlagt finns det ingen anledning att falla tillbaka på en presumtion.³⁴ I så fall får domstolen göra en rättslig bedömning av om det klarlagda händelseförloppet ska anses utgöra vårdslöshet. Presumtionsansvar gäller ofta om egendom skadas medan den var i skadevällarens besittning, t.ex.

³⁰ Se nedan angående ansvarssituationen när egendom säljs i ”befintligt skick”, avsnitt 4.4.

³¹ Termen *ansvarsnivå* återfinns bl.a. i Bengtsson, B., Ullman, H. & Unger, S., *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, Stockholm 2023, se t.ex. s. 35. En motsvarande term som ibland används är termen *ansvarsform*, se t.ex. Saxén, H., *Skadestånd vid avtalsbrott – HD praxis i Finland, Åbo 1995*, s. 19 ff. och Andersson, H., *Ansvarsformernas differentiering – culpa, strikt ansvar och mellanformer av ansvar*, Uppsatser om skadeståndsansvar och ansvarsförsäkring, Stockholm 2012, s. 1 ff.

³² Terminologin varierar i olika framställningar, se vidare Hellner, J., & Radetzki, M., *Skadeståndsrätt*, Stockholm 2023, s. 96 f. Jfr även beträffande t.ex. norsk och dansk rätt Hagström, Viggo & Stenvik, A., *Erstatningsrett*, Oslo 2019, s. 174 ff. och von Eyben, B., & Isager, H., *Lærebog i erstatningsret*, 2019, s. 181 ff., särskilt s. 181, not 1. Enligt min uppfattning avspeglar ansvarsnivån inte nödvändigtvis en subjektiv skuld (culpa) eller ett rent objektivt (strikt) ansvar, utan det kan finnas subjektiva rekvisit även inom ramen för en strikt ansvarsnivå, dvs. ett mer strängt eller ”skärpt” ansvar.

³³ Skadevällaren ska då bevisa sådana omständigheter till stöd för att denne agerat aktsamt, dvs. exculpationsansvar. Se vidare t.ex. von Eyben, B., & Isager, H., *Lærebog i erstatningsret*, 2019, s. 188 ff. med hänvisningar samt Heuman, L., *Bevisbördan och beviskrav i tvistemål*, 2 u., Stockholm 2022, s. 481.

³⁴ *Frank Broline* NJA 1996 s. 564.

vid förvaringsavtal.³⁵ En presumtion för culpa, dvs. en bevispresumtion, kan bl.a. motiveras av att den som har egendom i sin besittning typiskt sett har större kontroll över egendomen och därmed lättare kan säkra bevisning om vad som har hänt.³⁶ Det kan alltså betraktas som en variant av culpaansvar, vilken är vanligt förekommande i kontraktsrätten.³⁷

I andra fall tar presumtionsansvaret snarare sikte på en *rättslig* presumtion, dvs. att ett visst agerande – som är klarlagt – presumeras utgöra vårdslöshet.³⁸ Skillnaden mellan dessa två varianter av presumtionsansvar är ofta otydlig. Istället kan man tala om en *sänkt culpatröskel* eller *högre krav på aktsamhet* när det är fråga om en rättslig presumtion om culpa. Ett annat alternativ är att beskriva ansvarsgrunden i en viss situation såsom tillhörande en annan ansvarsnivå, t.ex. ett strikt ansvar med vissa möjliga befrielsegrunder.³⁹

Andra ansvarsgrunder ligger närmare det strikta ansvaret. I köprätten gäller t.ex. ett kontrollansvar, vilket kan beskrivas som ett strikt ansvar med undantag för vissa händelser utanför avtalspartens kontroll.⁴⁰ Kontrollansvaret kan

³⁵ Se t.ex. *NSAB-försäkringen* NJA 2018 s. 301 och 32 § KtjL om skada på egendom i näringsidkarens besittning eller under näringsidkarens kontroll. Se även t.ex. 34 § HagL och 43 § KommL.

³⁶ Se t.ex. NJA 1999 s. 197, NJA 1989 s. 191, Agell, A., Om presumtionsansvar vid skada på omhändertagen egendom, FS till Hessler, Stockholm 1985, s. 18 ff., Heuman, L., Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2 u., Stockholm 2022, s. 483 och vidare Bengtsson, B., Ullman, H. & Unger, S., Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden, Stockholm 2023, s. 25 f.

³⁷ Se vidare Bengtsson, B., Allmänna principer om kontraktsansvar, i FS till Lars Gorton, Lund 2007, s. 28 f.

³⁸ Se t.ex. HD:s uttalande att omvänd bevisbörda inte är en presumtion för försumlighet i *Trollhotellen* NJA 2012 s. 858, p. 20: ”Den omkastade bevisbördan innebär ingen presumtion för försumlighet utan endast att den berörde styrelseledamoten har att bevisa de omständigheter som han lägger till grund för att han inte har varit försumlig respektive att motbevisa de påståenden som bolagsborgenären gör.”

³⁹ Se allmänt om olika sätt att beskriva ansvarsgrunderna, Andersson, H., Ansvarsformernas differentiering – culpa, strikt ansvar och mellanformer av ansvar, Uppsatser om skadeståndsansvar och ansvarsförsäkring, Stockholm 2012, s. 1 ff. En uppfattning är att det som ”formellt” är ett presumtionsansvar åtminstone vid vissa skadegörande beteenden, t.ex. obefogade uppsägningar i agent- och kommissionsavtal, i själva verket är ett strikt ansvar se Munukka, J., Försäkringsbolags skadeståndsansvar för obefogad uppsägning, JT 2020–21 s. 473 ff. särskilt s. 486.

⁴⁰ Kontrollansvar gäller vid bl.a. säljares dröjsmål och fel i varan enligt 27 och 40 §§ KöpL. Vid köparens betalningsdröjsmål gäller enligt 57 § strikt ansvar med undantag för vissa force majeure-liknande händelser. Kontrollansvaret gäller även enligt 6:1 KKL (14 och 30 §§ i 1990 års konsumentköplag) samt näringsidkarens kontraktsbrott i 31 § KtjL. Kontrollansvaret baseras på CISG art. 79, se vidare Ramberg, J., & Herre, J., Allmän köprätt, Stockholm 2022, s. 222 ff.

eventuellt tillämpas analogt vid vissa andra avtalstyper, men den generella räckvidden av kontrollansvaret är osäker.⁴¹

Stat och kommuns agerande kan vara skadeståndsgrundande enligt flera olika regler och SkL ger uttryck för en mångfald av olika ansvarsgrunder. I jämförelse 2:2 SkL innebär t.ex. bestämmelsen i 3:2 SkL en utvidgning av ansvaret för rena förmögenhetsskador som uppkommer i samband med myndighetsutövning, eftersom dessa ersätts utan krav på brott. Bestämmelsen i 3:3 SkL avser ansvaret för felaktig information utan samband med myndighetsutövning.⁴² För att skadeståndsskyldighet ska uppkomma enligt den bestämmelsen måste det föreligga ”särskilda skäl”. Ansvar kan också, utöver ansvaret för kränkningar enligt 2:3 SkL, föreligga enligt 3:4 SkL vid kränkning av en enskilds grundläggande fri- och rättigheter enligt 2 kap. RF eller EKMR.

Skadeståndsansvaret vid myndighetsutövning enligt 3:2 p. 1 SkL förutsätter vårdslöshet, vilket uttrycks genom lokutionen ”fel eller försummelse”. I sådana situationer anses den ”speciella situationen” vid myndighetsutövningen påverka ansvarsbedömningen, vilket öppnar upp för såväl en mildare som strängare ansvarsbedömning i dessa fall.⁴³ Historiskt sett har statens skadeståndsansvar också begränsats av den s.k. standardregeln i 3:3 SkL, som föreskrev att ansvar förelåg ”endast om de krav har blivit åsidosatta som med hänsyn till verksamhetens art och ändamål skäligen kan ställas på dess utövning”. Bestämmelsen upphävdes år 1989.

Uttrycket ”fel eller försummelse” är avsett att ha samma innebörd i 3:2 och 3:3 SkL. I *Smyckets vikt* klargjorde HD turordningen vid tillämpningen av reglerna om myndighets skadeståndsansvar i samband med myndighetsutövning, nämligen att bestämmelsen i 3:2 SkL ska tillämpas i första hand. Enligt HD gäller att 3:2 SkL bör användas först, eftersom den paragrafen inte uppställer ett krav på ”särskilda skäl” för att myndigheten ska bli skade-

⁴¹ Se t.ex. Ramberg, C., & Ramberg, J., *Allmän avtalsrätt*, Stockholm 2022, s. 282, not 60. Jfr även Bengtsson, B., Ullman, H., & Unger, S., *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, Stockholm 2023, s. 27 f. För vidare diskussion om kontrollansvarets utbredning i Norden se t.ex. Sandvik, B., *Finns det en allmän avtalsrättslig princip om kontrollansvar? Rättsutvecklingen i Finland*, JT 2014–15 s. 369 ff., Hellner, J., Hager, R. & Persson, A. H., *Speciell avtalsrätt II: Kontraktetsrätt. 2H. Allmänna ämnen*, Stockholm 2024, s. 225, Hagström, V., m.fl., *Obligationsrätt*, Oslo 2021, s. 522 ff., särskilt s. 547 ff., Heidbrink, J., *Kontraktetsbrottspåföljder*, Lund 2022, s. 339 ff.

⁴² Se allmänt härom, Bengtsson, B., *Offentliga tjänster i civilrättsligt perspektiv*, Stockholm 2013, s. 155 ff.

⁴³ Bengtsson, B., och Strömbäck, E., *Skadeståndslagen (5 juni 2023, Version 8, JUNO)*, kommentaren till 3:2, avsnitt 3:2.4.

ståndsansvarig.⁴⁴ Den främsta anledningen till det är enkelhet. Culpabedömningen är likartad enligt båda bestämmelserna, men vid myndighetsutövning är det enklare att basera ansvaret på 3:2 SkL, eftersom det då inte krävs ytterligare bedömning av om det föreligger särskilda skäl.

Bestämmelsen i 3:3 SkL har prövats i *Kommunens oriktiga upplysning* NJA 2017 s. 824. Då uttalade HD att en felaktighet i en myndighets entydiga och konkreta besked som utgångspunkt anses ha berott på fel eller försummelse, vilket kan uppfattas som ett presumtionsansvar.⁴⁵ I *Smyckets vikt* uttalade emellertid HD även att det är *resultatet* av myndighetens handlande, och inte orsakerna till detta, som är av betydelse.⁴⁶ Myndigheten har med andra ord ett *resultatansvar*. Anledningen till att det är resultatet av myndighetens handlande och inte orsakerna till detta resultat som är av betydelse kan förklaras med att den skadelidande inte ska behöva visa vad myndighetens fel har berott på, t.ex. bristande instruktioner och kontroll, enskilda tjänstemäns slarv eller liknande omständigheter. Ett resultatansvar liknar visserligen ett presumtionsansvar genom att den skadelidande inte behöver bevisa omständigheter som utgör vårdslöshet hos myndigheten. Orsakandet behöver dock inte klarläggas, varför det snarare tar sikte på en rättslig presumtion än en bevispresumtion om vårdslöshet vid felaktiga resultat från myndighetens sida, så länge felaktigheten berott på myndigheten eller någon som myndigheten ansvarar för.

HD:s majoritet anförde i *Smyckets vikt* att det avgörande vid culpabedömningen är vad den enskilde har rätt att förvänta sig vid en verksamhet av det aktuella slaget.⁴⁷ Det talar alltså för att det är den skadelidandes uppfattning om verksamheten, eller dennes förväntningar på myndigheten som är avgörande, och inte myndighetens vårdslöshet.⁴⁸ Myndighetens resultatansvar är enligt HD:s uttalanden i det aktuella rättsfallet emellertid också en form av culpaansvar. Till skillnad från den utpräglat köprättsliga ansvarsförutsättningen kontrollansvar, som innebär ett strikt ansvar med undantag för händelser utanför avtalspartens kontroll, gäller alltså att myndighetens agerande

⁴⁴ HD, p. 17.

⁴⁵ Se Hellner, J., & Radetzki, M., Skadeståndsrätt, Stockholm 2023, s. 438 och Heuman, L., Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2 u., Stockholm 2022, s. 505 ff.

⁴⁶ HD, p. 18.

⁴⁷ HD, p. 18.

⁴⁸ Jfr angående norsk rätt om objektivt ansvar för *tinglysningsfeil* (dvs. felaktigheter vid registrering i inskrivningsregister) och frågan om det kan föreligga ett objektivt (strikt) ansvar för det allmänna vid *brudd på særlige forventninger*, Hagström, V., Offentligrettslig erstatningsansvar: studier i spesiell og alminnelig erstatningsrett, Oslo 1987, s. 240–242.

måste bedömas som vårdslöst för att vara ansvarsgrundande. Huruvida myndighetsansvaret i det aktuella rättsfallet, dvs. för felaktig information, ska betraktas som ett culpaansvar behandlas i följande avsnitt.

4.3 Ansvaret för felaktig information

Informationsgivning i samband med exempelvis ett köp kan vara av olika karaktär. Det kan avse information om *faktiska och historiska förhållanden, värderingar* eller *prognoser och framtidsförväntningar*.⁴⁹ Ansvaret kan också komma att variera beroende på vilken typ av information som tillhandahålls.

Felaktig information i samband med avtalsingående eller inom ramen för ett befintligt avtalsförhållande aktualiserar ett flertal olika regler. Om de felaktiga upplysningarna vid avtalsingandet kan kvalificeras som svikliga eller i strid mot tro och heder, kan avtalet vara ogiltigt enligt 30 och 33 §§. Köpare kan då välja att göra gällande att avtalet är ogiltigt eller göra gällande ett ansvar för fel.⁵⁰ Enligt 18 § 1 st. KöpL har nämligen säljaren ett köprättsligt ansvar för att varan inte stämmer överens med lämnade uppgifter. Om uppgifterna inverkat på köpet anses varan felaktig.⁵¹ Därtill gäller att en kontraktspart även inom ramen för avtalets fullgörande kan ha en informationsplikt.⁵² Om informationsgivningen betraktas som köprättsligt relevant kan alltså avtalsparten göra gällande kontraktsrättsliga felpåföljder vid

⁴⁹ Se angående denna typindelning t.ex. Færstad, J.-O., Erstatningsansvar for villedende informasjon, Oslo 2014, s. 290 och Tørum, A. B., Direktkrav, Oslo 2007, s. 506.

⁵⁰ I *Motocrossbanefallet* NJA 2007 s. 86 uttalade HD att en köpare har en valrätt mellan ansvaret för svek enligt 30 § AvtL och att göra gällande ansvar för fel. I *Motocrossbanefallet* ansågs en säljare ha upplysningsplikt beträffande att det fanns en motocrossbana som låg nära fastigheten. Köparen riktade en skadeståndstalan mot säljaren. Frågan bedömdes utifrån kontraktsrättsliga regler om upplysningsplikt. Utnyttjandet av valrätten medför alltså att köparen väljer att grunda sin talan på antingen ogiltighetsregler eller kontraktsrättsliga felregler.

⁵¹ Enligt 18 § 2 st. KöpL anses varan även felaktig om uppgifterna lämnas av annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning. Motsvarande bestämmelser finns även i konsumentförhållanden, se 4:2 p. 4 och 4:7 KKL, tidigare 19 § konsumentköplagen (1990:932). Den närmare utformningen av marknadsföringsansvaret i och utanför kontraktförhållanden ska inte behandlas mer ingående här, se vidare prop. 1988/89:76 (KöpL), prop. 1989/90:89 (1990 års konsumentköplag), Ramberg, J., & Herre, J., Allmän köprätt, Stockholm 2022, s. 104 f. och Håstad, T., Köprätt: och annan kontraktsrätt, Uppsala 2022, s. 82 ff. Se även allmänt om marknadsföringsansvar André, M., Marknadsföringsansvar, Stockholm 1984 och Bernitz, U., Skadeståndsansvar vid marknadsföring – utomobligatoriskt och kontraktuellt, FS till Jan Kleineman, Stockholm 2021, s. 106 ff.

⁵² Se NJA 2001 s. 269 om besiktningsmans ansvar. Denna informationsplikt innebär enligt rättsfallet att en uppdragstagare ska redovisa resultatet av uppdraget för uppdragsgivaren

avtalsbrott, under förutsättning att övriga rekvisit för dessa påföljder är uppfyllda. I skadeståndshänseende har säljaren ett kontrollansvar vid köprättsligt fel. Beträffande kontraktsansvaret för lämnade uppgifter i övrigt, gäller som huvudregel ett culpaansvar.⁵³ Vid culpabedömningen ska hänsyn tas till *vad som föranlett uppgiftens oriktighet*, t.ex. att uppgiftslämnaren har undersökt fakta dåligt. Hänsyn ska även tas till *uppgiftens betydelse för mottagaren*.⁵⁴

Det utomkontraktuella skadeståndsansvaret, eller deliktsansvaret, för lämnade uppgifter baseras på culparegeln i 2:1 SkL om uppgifterna föranleder person- eller sakskada. Om uppgiftslämnandet inte är brottsligt, varvid 2:2 SkL blir tillämplig, kan ett skadeståndsanspråk baseras på det i rättspraxis utvecklade tillitsansvaret.⁵⁵ Som tidigare nämnts finns även en särskild regel i 3:3 SkL om det allmännas informationsansvar.⁵⁶ Det kan emellertid vara svårt att avgränsa av olika skadesituationer där informationsansvaret aktualiseras från varandra. I många situationer uppfattas ansvaret antagligen som olika fall av tillitsansvar grundat på oaktsamhet, i den mån ansvaret inte är strängare.⁵⁷ HD har i rättsfallet *Gamla vägen* NJA 2019 s. 94 konstaterat

”på ett sätt som denne kan tillgodogöra sig och som tillåter honom att dra rimliga och korrekta slutsatser av resultatet”.

⁵³ NJA 2012 s. 725. I NJA 2012 s. 725 uttalade dock HD att om en uppgift mer direkt avser den *egna avtalsprestationen* kan den anses innebära ett tillförsäkrande av att denna har en viss kvalitet. Då ansvarar uppgiftslämnaren strikt för uppgiftens riktighet, se p. 21.

⁵⁴ Enligt HD gäller följande: ”I vad mån och på vilket sätt uppgiften är ägnad att ligga till grund för ett på tillit till uppgiften grundat handlande på uppgiftsmottagarens sida, påverkar således vad som kan begäras av uppgiftslämnaren.” HD uttalade vidare att ”Av culparegeln bör följa, att redan när uppgiftslämnaren har bort inse på vad sätt uppgiften är av betydelse för uppgiftsmottagaren påverkar det aktsamhetskravet.” Se NJA 2012 s. 725, p. 22.

⁵⁵ Se *Kone* NJA 1987 s. 692, *Fastigheten Pastorn* NJA 2001 s. 878 och *Gamla vägen* NJA 2019 s. 94. Se även den omfattande rättsutvecklingen avseende informationsansvaret i norsk rätt genom de hittills fyra s.k. informationsansvarsdomarna: Rt 2008 s. 1078, Rt 2015 s. 556, HR-2016-2264-A och HR-2016-2344-A. Se allmänt om de två första rättsfallen, Færstad, J.-O., *Regressoppgjør i erstatningsrettslige klær*. En kommentar til Høyesteretts avgjørelser referert i Rt. 2008 s. 1078 og Rt. 2015 s. 556, *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett* 13:2, 2016 s. 97–120. Om informationsansvar i allmänhet i norsk rätt, se t.ex. Færstad, J.-O., (2014). *Erstatningsansvar for villedende informasjon*, Oslo 2014, Hagstrøm, V., *Informasjonsansvar – om villedning av annen enn kontraktspart*, TfR 1989 s. 196–220 och Tørum, A. B., *Direktekrav*, Oslo 2007, s. 504.

⁵⁶ I NJA 1985 s. 696 I och II, som såvitt avser ansvarsbedömningen till stor del är överspelade genom upphävandet av den s.k. standardregeln i 3:3 SkL, behandlas gränsdragningen mellan upplysningsplikt och allmän serviceverksamhet.

⁵⁷ Kleineman, J., *Ren förmögenhetsskada*, Stockholm 1987, s. 512. Jfr dock Millqvist, G., *Informationsansvar och kontraktsregler*. En kommentar till en kommentar, JT 1995–96 s. 575–586, angående tolkningen av *Statens provningsanstalt* NJA 1994 s. 532.

privata rättssubjekt kan ha ett presumtionsansvar för felaktig information som leder till rena förmögenhetsskador, åtminstone när skyldigheten att tillhandahålla informationen är föreskriven i lag.

Vid culpabedömningen avseende lämnade upplysningar och råd från myndigheter ska enligt HD hänsyn tas till bl.a. hur pass bestämt beskedet har varit, om den skadelidande lämnat korrekta sakuppgifter och om tjänstemannen fått klart för sig vikten av den upplysning som lämnas.⁵⁸ Det senare talar för att den resultatnriktade och objektiva bedömningen i det konkreta fallet måste anknytas till de konkreta omständigheterna även på skadevållarsidan, vilka kan avse subjektiva element – såsom en tjänstemans insikt om vikten av upplysningarna – samt om den enskilde tjänstemannen utgått ifrån uppgifter som lämnats av den skadelidande. Mot bakgrund av HD:s beskrivning av myndighetsansvaret som ett resultatansvar med en objektiv culpabedömning är dessa uttalanden inte helt lättbegripliga. Det är visserligen ett resultatansvar som utgår från den skadelidandes förväntningar, men där hänsyn ändå kan tas till enskilde tjänstemannens insikt om upplysningarnas betydelse för den skadelidande. En konsekvens av domen är att man helt enkelt inte vet om HD menar att culpabedömningen ska utgå från det objektiva synsättet och utifrån den skadelidandes perspektiv eller baseras på förutsebara risker och handlingsalternativ för en vid myndigheten anställd tjänsteman. Möjligen är det en sammanvägd bedömning av båda synsätten. Som HD har formulerat domskälen i p. 18–20 framstår det som att domstolen anser att det är möjligt att väga in både resultatet, dvs. att det faktiskt blivit fel, och den försummelse som legat den enskilde tjänstemannen till last.

I ett tidigare rättsfall om myndighetsansvar, *Den oäkta tavlan* NJA 1995 s. 112, ansågs KFM inte ha något ansvar för att ha angett felaktig upphovsperson till en tavla. I *Den oäkta tavlan* hade en tavla sålts på exekutiv auktion. På tavlan fanns en metallplakett med konstnärens namn och på baksidan ett äkthetsintyg utfärdat av en sakkunnig. KFM lät värdera tavlan hos en konsthandlare. Vid auktionen angavs namngiven konstnär ha målat tavlan. Efter försäljningen visade det sig att tavlan inte var målad av den namngivna konstnären. KFM ansågs inte ha vållat skadan genom fel eller försummelse enligt 3:2 SkL. Även i det nyss nämnda rättsfallet var alltså fråga om en felaktig faktisk uppgift, men förmedlingen av den felaktiga uppgiften skulle enligt HD inte ligga myndigheten till last. I *Smyckets vikt* gör HD en distinktion mellan olika typer av *faktisk* information, dvs. sakuppgifter. Vid sakuppgifter

⁵⁸ HD, p. 20.

som är *enkla och lätta att kontrollera* och som antas ha betydelse för köparen, finns det anledning att betrakta KFM:s ansvar utifrån den rättsliga standard som anges i 19 § KöpL.⁵⁹

I ansvarsbedömningen i det aktuella fallet utgick HD från bestämmelsen i 19 § 1 st. 1 p. KöpL, dvs. att ”varan inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som säljaren har lämnat före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet”. Domstolen uttalade också att culpabedömningen avgörs av graden av felaktighet och att myndigheten normalt anses ha agerat vårdslöst om uppgifterna är ”felaktiga i någon mer beaktansvärd grad”.⁶⁰ HD har därmed sammanfogat den köprättsliga felbedömningen med den skadeståndsrättsliga culpabedömningen, genom att använda rekvisiten vid felbedömningen, dvs. felaktiga uppgifter, som jämförelsenorm i aktsamhetsbedömningen. Även om HD betecknar ansvaret som ett culpaansvar, kan konstateras att ett strängt ansvar föreligger för myndigheten om de felaktiga uppgifterna är enkla och lättkontrollerade samt av betydelse för köpet. I detta avseende tar kan aktsamhetsbedömningen sägas ta sikte på *väsentligt felaktig information* om varan, snarare än att varan är i *väsentligt sämre skick* än vad köparen har fog att förvänta sig, jfr 19 § 1 st. 3 p. KöpL.

En jämförelse kan också göras med statens informationsansvar enligt 3:3 SkL, där tilliten till uppgiften är av betydelse för om det föreligger *särskilda skäl*.⁶¹ Vid felaktig information vid myndighetsutövning uppkommer frågan om vilken betydelse den skadelidandes tillit till uppgiften har. HD nämner inte i sina domskäl i vilken utsträckning köparens befogade uppfattning om uppgifternas riktighet är en faktor att ta hänsyn till i ansvarsbedömningen. Köparens eventuella uppfattning nämns visserligen i bedömningen i det aktuella fallet, p. 30, med innebörden att myndighetens upplysningar ”gett intryck av” att KFM stod bakom uppgiften. Även om graden av felaktighet därmed skulle inverka på vårdslöshetsbedömningen, dvs. att om uppgiften är felaktig i någon mer beaktansvärd grad, går förmodligen gränsen för ansvarsutkrävandet vid sådana felaktigheter som är så beaktansvärda att en köpare inte kan anses ha fog för sin uppfattning att uppgiften varit korrekt. En uppgiftslämnare är i så fall fri från ansvar om uppgiften är så felaktig att

⁵⁹ Jfr HD, p. 27–28. Se särskilt angående försäljning i ”befintligt skick” nedan i avsnitt 4.4.

⁶⁰ HD, p. 28.

⁶¹ Se *Kommunens oriktiga upplysning* NJA 2017 s. 824, p. 16.

köparens tillit till uppgiften inte kan anses vara befogad, trots att vårdslöshet därmed kan sägas föreligga.⁶²

Vid felaktiga faktauppgifter som är *enkla och lätta att kontrollera* och som antas ha betydelse för köparen, föreligger alltså ett resultatansvar, vilket närmast är att likna vid ett strikt ansvar. Därtill gäller att myndigheten även har ett ansvar för sina anlitade uppdragstagare, vilket medför att resultatansvaret omfattar även uppdragstagarens ageranden, t.ex. privata företag som anlitas av myndigheten. Genom att tydligt ta avstånd från uppgifterna kan emellertid myndigheten friskriva sig från detta ansvar gentemot en köpare.

Det skiljaktiga JustR Mattsson ansåg att det skulle föreligga ett strikt ansvar för uppgiftens riktighet, närmast baserat på ”allmänna obligationsrättsliga principer” om ansvar grundat på garanti. Trots att övriga ledamöter i HD inte ville sträcka sig så långt, kan konstateras att resultatet i det aktuella fallet hade blivit detsamma, eftersom uppgiften om smyckets vikt ansågs utgöra en konkret och lättkontrollerad sakuppgift. Skillnaden är att majoriteten argumenterar utifrån 3:2 SkL och culpaansvaret som utgångspunkt, men med en lägre culpatröskel (eller ett högre aktsamhetskrav) vid felaktiga sakuppgifter. Dissidenten uppfattar emellertid att det strikta ansvaret för felaktiga uppgifter, närmast grundat på en avtalsrättslig bedömning och konstaterandet att uppgiften utgjort ett självständigt löfte från myndigheten till köparen. Vid en jämförelse med majoritetens sätt att argumentera framstår ett strikt uppgiftsansvar som en enklare väg till ersättning vid denna typ av felaktiga uppgifter, eftersom en tillämpning av de allmänna skadestandsreglerna i den aktuella skadesituationen skulle vara en ”omväg”.⁶³

4.4 Försäljning av egendom i ”befintligt skick”

Vid försäljning av lös egendom i allmänhet är det inte ovanligt med avtalsvillkor om att egendom säljs i befintligt skick. Vid köp av lös egendom regleras felbedömningen avseende varor i 19 § KöpL.⁶⁴ Om en säljare har utfäst en viss egenskap eller tillförsäkrat att egendom är beskaffad på ett visst sätt

⁶² Jfr tillitsgrundsatsens godtrosrequisit i 32 § 1 st. AvtL och HD:s uttalanden om tillitsfullmakt i *Låneavtalet med Svea Ekonomi* NJA 2021 s. 1017, se särskilt p. 21 (angående bedömningen av om tilliten är befogad).

⁶³ Se den skiljaktiga meningen, in fine.

⁶⁴ Motsvarande bestämmelser finns i norska köpsloven § 19 (ting solgt ”som den er”. Auk-sjonssalg). Bestämmelsen har ingen motsvarighet i CISG, se angående förhållandet mellan 18 § KöpL och reglerna i CISG, Ramberg, J., Säljarens uppgiftsansvar i köplagen jämfört med CISG, s. 87 ff.

medför det i allmänhet att avtalsvillkor om att egendomen säljs i befintligt skick sätts åt sidan, se 19 § 1 st. 1 p. KöpL. Konkreta uppgifter om egendomen medför alltså att ansvaret (eller snarare felet) vältras över på säljaren. Det har bl.a. sin förklaring i att säljaren inte ska kunna dra fördel av att beskriva egendomen i enbart positiva ordalag, för att sedan kunna dra nytta av befintligt skick-klausulen om varan inte överensstämmer med konkreta uppgifter.⁶⁵ Därtill gäller att säljaren kan bli ansvarig för fel vid underlåtenhet att upplysa om vissa förhållanden eller om varan är i väsentligt sämre skick än vad köparen haft fog att förutsätta.⁶⁶ I bedömningen av om en säljare ska ansvara för fel, även när varan sålts i befintligt skick, beaktas bl.a. avvikelens storlek.⁶⁷

⁶⁵ Se allmänt om bestämmelsen i 19 § KöpL och verkan av olika ansvarsbegränsningar vid informationslämnande, Ramberg, J., & Ramberg, C., *Allmän avtalsrätt*, 2022, s. 222 f., Herre, J., Något om ansvarsbegränsningar och positiva uppgifter, i FS till Stefan Lindskog, Stockholm 2018, s. 243 ff., Kihlman, J., Fel. Särskilt vid köp av lös och fast egendom, Stockholm 1999, särskilt s. 162 f. Se även NJA 1993 s. 436, NJA 1996 s. 598 och *Bostadsrättslokalen* NJA 2016 s. 237, p. 29. I 2016 års fall hade en bostadsrättslokal överlåtits mellan två näringsidkare. Lokalens area var enligt köparen mindre än vad parterna avtalat om, och köparen krävde därför prisavdrag. Areauppgiften ansågs utgöra en avtalad egenskap, vilket berättigade köparen till prisavdrag även om uppgiften enligt beskrivningen kommit från bostadsrättsföreningen. Arean hade angivits till ca 1 297 kvm enligt objektsbeskrivningen. Efter köpet visade det sig att lokalens area uppgick till 1 195 kvm. HD uttalade i det rättsfallet att det ”typiskt sett måste ställas krav på tydlighet om en part ska kunna frigöra sig från i vart fall mer preciserade uppgifter om varan som har lämnats under förhandlingar och andra kontakter som rört köpet”. Köpeavtalet innehöll en allmänt hållen friskrivning, vilken inte ansågs kunna ges någon inverkan mot den preciserade areauppgiften. Se även *Badrummet* NJA 2019 s. 807 samt *Badrummet i radhuset* NJA 2020 s. 951 angående tolkningen av 19 § 1 st. 3 p. KöpL och frågan om bostadsrätt varit i ”väsentligt sämre skick” än vad köparen med fog kunnat förutsätta.

⁶⁶ Se 19 § 1 st. 2–3 p. KöpL.

⁶⁷ Se t.ex. *Husbilsbytet* NJA 1996 s. 598, som handlade om ett bytesavtal där en person genom byte förvärvat en husbil som visade sig ha betydande fuktskador. HD åsidosatte en friskrivning enligt vilken husbilen överlätits i ”uppvisat och befintligt skick”, på grund av att husbilen var i väsentligen sämre skick än vad köparen med fog kunnat förutsätta. I *Badrummet* NJA 2019 s. 807 samt *Badrummet i radhuset* NJA 2020 s. 951 kom HD till olika slutsatser avseende tolkningen av ”väsentligt sämre skick” i 19 § 1 st. 3 p. KöpL. I 2019 års fall (*Badrummet*) ansåg HD att det inte var en tillräckligt stor avvikelse för att uppgiften skulle anses vara väsentlig, när utgiften för att åtgärda vissa avvikelser enbart utgjort några procent av köpesumman. I 2020 års fall (*Badrummet i radhuset*) ansåg HD att avvikelserna var väsentliga. I det senare rättsfallet uppgick avvikelserna till sex procent av storleken, se p. 66. HD anförde även i 2020 års fall att fråga var om ett badrum, se p. 67. Se vidare Herre, J., & Ramberg, J., *Köplagen*. En kommentar (30 september 2023, Version 3B, JUNO), kommentaren till 19 §, avsnitt 5.4.

Försäljning på exekutiv auktion – alltså i befintligt skick – baseras på intresset av att snabbt avyttra egendom för att pengar ska komma in till borgenärerna samt att statens kostnader för verkställigheten ska hållas nere. Detta sker på bekostnad av ägaren och dennes borgenärer – som typiskt sett erhåller ett lägre pris vid försäljning – samtidigt som köpare tar en högre risk vid eventuella felaktigheter eftersom KFM:s ansvar är begränsat och utmätningssköldens (ägarens) ansvar i praktiken obefintligt. Trots att det i *Smyckets vikt* hade angetts vid auktionen att alla objekt såldes i befintligt skick samt tillhandahölls information om bl.a. köparens ansvar att undersöka objektet vid visning, så ansågs KFM ansvarigt för felaktiga uppgifter om vikten. Det innebär som nyss nämnts att ett befintligt skick-villkor inte har någon betydelse för uttryckliga uppgifter av motsvarande slag, men också att den särreglering som förekommer i utsökningsförordningen inte föranleder någon avvikelser från allmänna köprättsliga regler.⁶⁸

I *Smyckets vikt* gjorde HD en jämförelse med 19 § 2 st. KöpL, enligt vilken begagnad egendom som säljs på auktion ska anses vara såld i ”befintligt skick”. Detta motsvarar vad som gäller enligt 9:8 2 st. utsökningsförordningen.⁶⁹ Enligt den köprättsliga bestämmelsen ansvarar dock säljaren ändå för fel i vissa fall, nämligen om varan inte överensstämmer med uppgifter om dess egenskaper eller användning som säljaren lämnat före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet. Trots denna tydliga parallell till köprättslig reglering anförde HD vidare att särdragen vid exekutiv försäljning ska beaktas, däribland att KFM har en annan roll än säljare vid försäljningen.⁷⁰ Den offentlighetsrättsliga karaktären av försäljningen samt KFM:s roll som förmedlare – inte säljare – skulle dock inte vara ansvarsbefriande avseende uppgifter som är lättillgängliga och, enligt HD, enkla att kontrollera.⁷¹ Det förefaller att vara ett tämligen strängt ansvar för sådana felaktigheter, helt enkelt för att HD ansett en sådan ordning rimlig.

Det kan konstateras att HD i och med detta bekräftar uppfattningen att det föreligger ett strängt ansvar för felaktiga faktauppgifter. Vid felaktiga sakuppgifter, och inte rådgivning, krävs inte en bedömning eller värdering av uppgiftslämnaren. Det ligger även i linje med hur den faktiska situationen vid exekutiva online-auktioner ser ut, eftersom köparen ofta har små möj-

⁶⁸ HD, p. 11.

⁶⁹ HD, p. 25–26.

⁷⁰ HD, p. 27.

⁷¹ HD, p. 28.

ligheter att kontrollera uppgifternas riktighet. Så är fallet även om köpare upplyses om skyldigheten att undersöka vara före köpet.

4.5 Skadeberäkningen och andra påföljdsfrågor

Skadeståndsbeloppet fastställdes till 500 kr eftersom den skadelidande inte ansågs ha fullgjort sin bevisbörda avseende skadans storlek och HD ansåg att RB 35:5 inte var tillämplig. Beloppet 500 kr var vitsordat från KFM.⁷² Käranden hade begärt ersättning om 9 500 kr, baserat på viktdifferensen, vilket räknades fram genom att jämföra priset per gram vid felaktig viktangivelse och priset per gram med korrekt vikt.

HD godtog inte skadeberäkningen, utan ansåg att käranden inte hade bevisat att skadan uppgått till yrkade beloppet. Istället användes KFM:s beräkningsmodell för skadeståndet.⁷³ KFM kan antagligen rikta regresskrav mot den ansvarige värderingsmannen för felaktigheterna i värderingsintyget. Möjligen kan ett vitsordande av skadeståndsbeloppet vara i strid mot KFM:s skadebegränsningsplikt.

En intressant aspekt är också att marknadsvärdet inte nödvändigtvis måste ha påverkats av den felaktiga uppgiften. I *Smyckets vikt* var värderingen densamma även när uppgiften rättades. HD uttalade också att sakuppgiften kunde antas ha betydelse för köparen helt oberoende av värderarens bedömning av smyckets marknadsvärde.⁷⁴

En fråga som inte besvaras i rättsfallet är om en köpare har möjlighet att göra gällande prisavdrag istället för skadestånd av KFM i liknande situationer. Med tanke på de lågt ställda kraven för vårdslöshet vid enkla och lättkontrollerade sakuppgifter, där felaktigheten är av beaktansvärd art, blir skillnaden mellan prisavdrag och skadestånd liten. Det förefaller dock troligt att ett krav på prisavdrag skulle kunna få framgång, även om utbetald ersättning skulle bli detsamma som ett skadeståndskrav. En annan fråga är möjligheten att häva avtalet med KFM på grund av den felaktiga uppgiften. I likhet med köprättsliga hävningsförutsättningar ska felaktigheten i så fall vara väsentlig. Det är inte osannolikt att köparen har rätt att häva köpet i sådana fall.

⁷² HD, p. 33–34.

⁷³ Statens vitsordande bör möjligen inte uppfattas som lika realistiskt, se Andersson, H., Val av ansvarsgrund vid myndigheters uppgiftsansvar, Infotorg Juridik 07-09-2023.

⁷⁴ HD, p. 32.

5. Avslutande kommentarer

Rättsfallet har ett begränsat nyhetsvärde beträffande det allmänna skadeståndsansvaret som sådant vid myndighetsutövning. Däremot har rättsfallet betydelse för frågan om i vilken utsträckning den speciella exekutionsrättsliga regleringen influeras av allmänna skadeståndsrättsliga och kontraktsrättsliga principer vid felaktig information. Flera rättsfrågor förknippade med myndighetsansvaret behandlas, även om rättsfrågan enligt HD primärt tar sikte på själva culpabedömningen. Rättsfallet innebär att den speciella exekutionsrättsliga situationen inte hindrar en tillämpning av det allmänna skadeståndsansvaret vid myndighetsutövning enligt 3:2 SkL, utan klargör att det finns flera olika möjliga vägar till skadestånd.

En slutsats som kan dras för framtiden är att bedömningen av ansvaret för felaktig information utgår från den skadelidandes befogade förväntningar avseende lämnade sakuppgifter. Ansvarsnivån beskrivs av HD som ett culpaansvar, men utgår ifrån att myndigheten har ett resultatansvar som baseras på den skadelidandes förväntningar på verksamheten. Ansvaret omfattar också ett ansvar för felaktig uppgift som härrör från någon som myndigheten anlitat. Det föreligger alltså inte något strikt ansvar för felaktiga uppgifter, även om resultatet i fall som liknar det här aktuella – när det är fråga om enkla och lättkontrollerade sakuppgifter – blir detsamma. Med andra ord kan culpatröskeln betecknas som lågt ställd för denna typ av information. Ansvarsbedömningen i det aktuella fallet kan också beskrivas som en rättslig presumtion om vårdslöshet. I och med detta är det också klarlagt att rena felskrivningar riskerar att belasta myndigheten tämligen hårt.

Som avslutning kan konstateras att skadeståndsansvaret löser vissa problem förknippade med försäljning på exekutiv auktion. Även inom det specialreglerade området för KFM, som i stor utsträckning präglas av den offentligrättsliga karaktären av försäljningssituationen och överväganden kring statens roll och inblandning samt behovet av att begränsa sitt ansvar, så gäller även allmänna skadeståndsregler. Den exekutionsrättsliga specialregleringen hindrar inte heller att vanliga – allmänna – köprättsliga regler tillämpas vid myndighets felaktiga uppgifter. I skärningspunkten mellan den offentligrättsliga och privaträttsliga regleringen kan svåra frågor ibland få ganska enkla svar.

